

Коваленко Валентин Васильович,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ В УКРАЇНІ

Корупція є явищем, що переслідує людство практично з моменту виникнення найперших, організованих за допомогою певних правил, форм його існування. Пустивши коріння в усі сфери функціонування держави, корупція здатна поставити під загрозу існування економічної системи та громадянського суспільства, що перебувають на етапі становлення. Тому подолання корупції перетворюється на надзвичайно складну проблему.

Низький рівень координації суб'єктів боротьби з корупцією, їх чисельність та слабка співпраця з громадськістю призводять до розпорошеності антикорупційних зусиль державних органів. Традиційний підхід до боротьби з корупцією лише репресивними засобами жодним чином не протидіє існуванню корупції та не впливає на її розвиток. Практично не здійснюються профілактичні заходи щодо запобігання корупції.

У цьому контексті ефективна боротьба з корупцією вимагає наукової концепції її запобігання. Однією з головних засад такої концепції має бути розуміння корупції як соціально обумовленого явища. Відповідно до цього, необхідно розробити стратегію і тактику боротьби з нею, поставити відповідні цілі, визначити засоби їх досягнення, рівень матеріального, фінансового, організаційного та правового забезпечення.

Запобігання корупційній протиправності являє собою комплексний організований і науково обґрунтований процес впливу держави та інших спеціально уповноважених суб'єктів на формування негативних факторів корупційної протиправності та стану корупції в суспільстві. Одним із ключових напрямів є запобігання корупційним правопорушенням, попереджувальний зміст якого якраз і зосереджується на усуненні та нейтралізації причин і умов корупційної протиправності, а також інших криміногенних чинників, що позначаються на формуванні особистості, яка вчиняє корупційні кримінальні правопорушення. Теоретико-методологічне забезпечення корупційної протиправності виділяє пріоритетне значення запобігання цьому соціально-правовому явищу поряд з іншими формами боротьби [1, с. 129].

Як показує міжнародний досвід, жодна із соціально-економічних систем не мала і не має повного імунітету від корупції – змінюються лише її обсяги та прояви. Відтак корупційні кримінальні правопорушення неможливо ліквідувати в якійсь конкретній державі чи на якомусь етапі історичного розвитку. Максимум, чого можна досягти, це: зменшити їх рівень та локалізувати сфери розповсюдження; пом'якшити небезпеку корупційних проявів та їх

вплив на різні соціальні процеси. У Західних країнах це йменують контролем над корупцією [2, с. 72].

Стратегічним напрямом боротьби з корупцією є її запобігання. Комплексні запобіжні заходи – це шлях, який може зменшити обсяг корупційних проявів та їх негативний вплив на суспільство.

Водночас ситуація, що склалася в Україні, має такі характерні риси, які необхідно врахувати під час формування стратегії подолання корупції:

- 1) залежність рівня та форм корупції від загального стану зрілості демократичних інститутів та здійснення дієвих і реальних кроків у реформуванні основних сфер суспільного життя (адміністративні процедури, податкова система, регуляторна діяльність держави, розв'язання соціальних проблем тощо);

- 2) набуття корупцією ознак системного явища шляхом не лише ураження всіх життєво важливих сфер суспільства, а й перетворення на функціонально важливий спосіб їх існування;

- 3) неефективність будь-яких політичних ініціатив у сфері боротьби з корупцією. Зовнішнім проявом цього є невиконання основних рішень з цих питань;

- 4) зміцнення в суспільстві стереотипів толерантності стосовно корупції, поєднання в масовій свідомості визнання суспільної шкоди корупції і готовності обирати корупційні шляхи розв'язання проблем.

Найбільш негативним наслідком є нездатність громадян бути активними учасниками антикорупційних дій;

- 5) враження корупцією правоохоронних органів, уповноважених на здійснення антикорупційних заходів;

- 6) слабкість інститутів громадянського суспільства. Засоби масової інформації часто залежні від власників, органів державної влади, політичної цензури, уникають об'єктивного висвітлення цих проблем. Громадянські ініціативи не підтримуються через зневіру та суспільну апатію більшості населення. Неурядові організації здебільшого ослаблені, залежні від осіб, які здійснюють їх фінансову підтримку.

Стратегічним напрямом боротьби з корупцією має бути посилення діяльності, спрямованої на виявлення корупційних проявів та забезпечення притягнення до відповідальності винних осіб. Високої ефективності у виявленні корупційних правопорушень можна досягти лише комплексним застосуванням засобів і заходів, що є в органів державної влади, правоохоронних органів, громадянського суспільства.

Виявлення корупційних дій шляхом реалізації адміністративно-управлінських заходів ускладнюють такі чинники:

- 1) невиконання окремими керівниками центральних і місцевих органів виконавчої влади вимог законодавства про боротьбу з корупцією щодо вжиття заходів, спрямованих на запобігання та припинення корупційних правопорушень та інформування про виявлені випадки відповідних органів;

2) безсистемність періодичних антикорупційних кампаній, дублювання функцій відповідних органів, що здійснюють боротьбу з корупцією, неузгодженість та паралелізм у їх роботі;

3) відсутність єдиного органу, до компетенції якого мають належати вироблення єдиної антикорупційної політики на основі аналізу корупційних ризиків;

Виявлення корупційних проявів у діяльності правоохоронних органів ускладнюється через наявність таких чинників:

1) недостатня співпраця правоохоронних органів з населенням, зокрема, щодо проведення заходів інформування, встановлення інформаційного зв'язку з населенням;

2) неготовність населення співпрацювати з правоохоронними органами;

3) неефективність профілактичної роботи правоохоронних органів, комплексних операцій, спрямованих на виявлення корупційних проявів;

4) відсутність належного правового регулювання процедури перевірки заяв та повідомлень про злочини.

Основні проблеми виявлення корупції в діяльності інститутів громадянського суспільства полягають в такому:

1) залежність багатьох засобів масової інформації від власників, недостатні умови для створення й існування незалежного і прозорого медіа-ринку;

2) збереження державних засобів масової інформації, які слід перетворити на суспільне телебачення і радіомовлення;

3) недостатня прозорість органів державної влади, обмеження в доступі громадськості до інформації;

4) відсутність реального впливу неурядових організацій на стан корупції в державі.

Головними антикорупційними заходами в Україні є такі:

1) визначення стратегії соціально-економічного розвитку та здійснення адміністративної реформи;

2) формування ідеології державної служби, тобто її моральних принципів і цінностей;

3) забезпечення прозорості державної влади та збільшення соціальної ціни державної служби (престиж, матеріальна забезпеченість) та ризик корупційних кримінальних правопорушень – основа антикорупційної політики;

4) удосконалення антикорупційного законодавства. Хоча й прийняті відповідні законодавчі акти, що загалом надають правоохоронним органам можливість реагувати на різні корупційні прояви, починаючи з неетичної поведінки державного службовця і закінчуючи його участю в хабарництві чи діяльності організованих злочинних угруповань, проте нормативно-правова база потребує подальшого вдосконалення. Це стосується як регулювання порядку державної служби, так і юридичної відповідальності за корупційні правопорушення;

5) реальний вияв політичної волі;

6) ризикованість та невідповідність вчинення корупційних правопорушень.

Таким чином, запобігання вчиненню корупційних правопорушень становить узгоджену систему заходів політичного, економічного, соціального, організаційно-правового характеру, що спрямована на випередження появи передумов таких протиправних діянь, їх послаблення, нейтралізацію та усунення. Здійснення цих заходів повинно сприяти реалізації антикриміногенного потенціалу суспільства, його окремих інститутів. Головні з них має бути передбачено в Концепції боротьби з корупцією. Лише таким шляхом буде закладено підґрунтя успішної роботи із зменшення службових кримінальних правопорушень до мінімального рівня [3, с. 128].

Список використаних джерел

1. Шевченко О. В. Основні принципи протидії корупції. Вісник Вищої ради юстиції. 2011. № 1 (5). С. 129–133.
2. Ільєнок Т. В. Боротьба з корупцією: міжнародний досвід. Юридична наука. 2013. № 2. С. 71–77.
3. Гарашук В. М., Мухатаєв А. О. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні: монографія. Харків: Право, 2010. 144 с.

Козаченко Ганна Володимирівна,
професор кафедри економічної безпеки
та фінансових розслідувань Національної
академії внутрішніх справ, доктор
економічних наук, професор;
Погорелов Юрій Сергійович,
радник члена Рахункової палати України,
доктор економічних наук, професор

ТЕНДЕНЦІЇ В РОЗВИТКУ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Корупція постійно супроводжує розвиток владних і товарно-грошових відносин у суспільстві. Сьогодні економічна корупція притаманна практично всім країнам світу незалежно від рівня розвитку суспільства та економіки держави-абсолютного імунітету від спокуси несправедливого збагачення у світі не існує. Адже її основними конструктами є заміщення державно владних інтересів приватно власницькими інтересами (отримання посадовими особами вигоди у різноманітних формах завдяки неправомірному використанню ними посадових прав та повноважень). Саме на цих засадах базується відома позиція низки експертів: корупція існуватиме стільки, скільки існуватиме людство (скільки існуватимуть інтереси держави, посадові особи, що мають забезпечувати їх задоволення, власні інтереси посадових осіб та прагнення їх задовольнити).

Проте такий погляд на існування корупції зовсім не означає відмову від протидії корупції, яка останнім часом активно здійснюється у країнах світу. Результати цієї протидії у різних країнах